

Janko grof Drašković,

osnovatelj i prvi predsjednik «Maticе ilirske»

od god. 1842. do god. 1850.

Naši čitatelji poznavaju već iz povijesti «Maticе» glavne misli plemenitoga grofa Janka Draškovića, koje su ga vodile pri osnutku Maticе. Znadu i glavne crte njegova života iz Kukuljevićeva djela: «Glasoviti Hrvati», što ga je «Matica Hrvatska» dala na svijet god. 1886. Meni žalibože prispjeli su tek neki novi podatci o ovom znamenitom Hrvatu. Kako bismo ipak mogli i započeti pisati živote najzaslužnijih predsjednika, podpredsjednika i tajnika «Maticе», a da ne počnemo životopisom pravoga osnivatelja društva. Zato evo i njegova u mnogom pogledu nepodpuna životopisa.

Rodio se grof Janko Drašković Trakošćanski u Zagrebu dne 20. oktobra god. 1770. od oca Ivana i majke Apolonije, rodjene barunice Malatinske. Prve nauke svrši u Zagrebu, a filozofiju i pravo izuči na bečkom sveučilištu. Neobično bi u ono doba bilo, da mladi bogati grof iza svršenih nauka prodje na svoje imanje, pa da se posveti gospodarstvu. Gospodarili su tek starci sa svojim upraviteljima; mladi aristokrati tražili bi najprije svoju sreću u vojsci. I Janko prodje u vojsku. Postade odmah častnik u konjaničkoj četi u svojoj devetnaestoj godini, te je pod vojvodom Laudonom vojevao g. 1789. kod obsjedanja Biograda. Ovdje se našao u društvu sa nadvojvodom Franjom, potonjim carem Franjom I. Koji su ga u starije dane poznavali, vele, da je bio i u svom privatnom životu vavijek točan kao vojnik i što bi «jedanput rekao, to ne bi nikad porekao» — kako svjedoči njegov čitaonički tajnik Vjekoslav Babukić. Još veli on, da je znao kazi-

vati: «Da imam sto sinova, sve bi ih u vojsku dao, da se redu i točnosti nauče». Kada, gdje i kako se je lomio u onim velikim Napoleonskim ratovima, toga ne znamo. Znamo, da je postao u to vrijeme komornik i da je kao major konjanički ostavio carsku vojsku od prilike u četrdesetoj godini života. Bješe jednom slomio nogu, a to ga je valjda sprečavalo da u vojsci ostane. Osim latinskoga, njemačkoga i francuskoga znao je i dobro govorio i talijanski, magjarski i rumunjski, što je naučio u svojoj vojnoj službi. Naučio je on i slavenske jezike, a osobito dobro poljski, jer je više godina kao major u Galiciji proboravio. Ovaj boravak udahnuo mu je vruće simpatije za Poljake, koje je gojio do smrti, a nije to bila tek mala pobuda za njegov potonji rad. Još jednom pokuša vojnu sreću, kada primi čast pukovničku kod hrvatskoga ustanka g. 1809.

Iza svoje vojene službe opet se ne primiri naš grof Janko na svojim bogatim imanjima, koja je imao u Hrvatskoj i Ugarskoj, već ode u svijet. Bio se oženio prvi put iz plemenite obitelji Pogledićeve gospodjicom Cecilijom, s kojom nije imao djece. Drugi put se oženi Franjicom barunicom Kulmerovom, koja mu je u Parizu rodila sina Josipa, koji je umro mlad. O njegovu boravku u Parizu znade starija generacija pripovijedati cijele romane. I protivnici i veliki ogovornici njegovi priznaju, da je bio veoma krasan čovjek, ako i ne visok stasom, da je bio ženijalan, da je bio zanesen za lijepe umjetnosti, osobito za glazbu. Pripovijedaju, da je u Parizu imao svoju glazbu, koja u narodnom odijelu hrvatskom svirajući razne narodne pjesme hrvatske i druge jugoslavenske ushićivala Pariz i Francusku. Još pripovijedaju, da je slovio u Parizu svojim raskošnim životom slaveći slavlja svakojaka — na primjer, da je taracao jednu parišku ulicu, koja je dobila ime Draškovićeve ulica, i mnoga druga čudesa. Neka se nitko ne čudi tolikoj lakoumnosti hrvatskoga velikaša tadanjeg doba. Ovakova je bila većim dijelom tadanja aristokracija hrvatska i ugarska; pobirala prihode sa svojih imanja i lijetala u veliki svijet. Već od djetinjstva rasla je bez ikakva osjećanja za domovinu; nije ni svoga narodnoga jezika znala. I sam plemeniti Magjar grof Stjepan Széchényi, preporoditelj svoga naroda u ovom vijeku, jedva se mogao u materinskom svojem jeziku razgovarati, kad je osnovao magjarsku akademiju. A kakova su tek bila njegova braća velikaši Ugarske! Što ćemo onda i pitati: kakva je bila aristokracija hrvatska? Mnogi propadoše u bezdan slasti i zabava u velikom svijetu zaboravljajući lasno na svoju domovinu, kad je ni poznavali nisu, niti su smatrali jezik hrvatski svojim materinjim jezikom.

Janko Drašković ipak ne propade u velikim svjetskim vratolomijama. Uzdržao ga njegov veliki duh i njegova izvanredna ljubav za knjigu i

lijepe umjetnosti. Upoznao je svijet najviši i u njem zamisli o svom narodu misli najviših i najljepših. Dok je i u stranom svijetu čudnim načinom gojio pjesme i pjevanje svoga naroda, vidi se, da je u srcu imao već osjećaja za svoj narod. Svoju jednu parišku produkciju izvede i u Zagrebu g. 1818., kad je car Franjo Zagreb pohodio. Gospoda i gospodje plemstva hrvatskoga obukoše se u narodno odijelo i zaigraše pred carem hrvatsko kolo pjevajući uz to pjesmu: «Žaspal Janko pod jablankom».

U velikom svijetu obćio grof Janko s uglednicima raznih naroda. U Parizu nadje se s knezom Sorkočevićem Dubrovčaninom, koji je slavni rodni grad volio za uvijek ostaviti, nego da živi u njem bez slobode, časti i slave. Od njega i od drugih Dubrovčana lasno je doznavao za stare pjesnike dubrovačke. U prijateljstvu sa Savom Tekelijom nauči poznavati knjigu slaveno-srbsku. Ovomu se mora pripisati, da je svoj materinski jezik stao najprije nazivati slavo-hrvatski. Ne znam, odakle to znade Kukuljević, da se je u svojim pismima «vazda» služio ćirilicom, kojom da je i svoj obširni «dnevnik» napisao bio. Imao sam dosta pisama njegovih u ruci, a sva su pisana latinicom; istina je, da je svoj «dnevnik» pisao ćirilicom. Valjda je to započeo bio u onoj prvoj dobi, o kojoj pored svega moga truda ništa nisam mogao doznati, nego same pripovjedčice, koje sam i spomenuo, da čitatelji barem to doznadu, što su stari ljudi o grofu Janku pripovijedali.

Godine 1832. izlazi plemeniti grof pred svoj narod kao čitavi narodni čovjek i pravi preporoditelj svoga naroda s novim ideama. Grof Janko vidio je kao mladi častnik one Hrvate, koji su se g. 1790. odrekli svoje samostalnosti i predali Hrvatsku u upravu Magjarima, koji su se odrekli svoje samostalne domaće vlade, koji su se odrekli samostalnih financija, koji su se pokorili novomu načelu, da se i o hrvatskim stvarima na zajedničkom saboru odlučuje većinom glasova, koji su se svega toga odrekli od prevelikoga straha, da ne izgube svoje plemićke privilegije i da im se opet ne povrati absolutizam Josipova doba. On je vidio i slušao i ljute navale Magjara, neka Hrvati sada, kada se odrekoše glavnih atributa svoje države, prihvate i magjarski jezik. On je vidio kao zrio čovjek u svojoj četrdesetoj godini i čitao novine ilirske izdavane od vlade francuske u Zadru; on je vidio obilazeći po velikom svijetu i obćeci s najumnijim ljudima raznih naroda, da svaki narod kao prvi zakon postavlja: da uprava i naobrazba naroda imadu biti samo na jeziku narodnom.

A šta je vidjela većina plemstva hrvatskoga? Što je mogao vidjeti i razumijevati u svjetskim ideama plemić hrvatski, koji je sjedio u svojem malenom dvorcu, a nikada nije odlazio preko granica svoje malene domovine, van ako je otišao na škole u Ugarsku! Njemu je Ugarska boreći se

za zajedničku konstituciju bila kao spasitelj, koji brani slabu Hrvatsku od njemačkoga absolutizma. Ova ista Ugarska ište, neka Hrvati prihvate magjarski jezik. A šta ćemo mi prema Magjarima, oni su jači, mi smo bogci, moramo prihvatiti i magjarski, samo da spasemo konstituciju. Što će biti, ako idee revolucije i u nas prevladaju i obore prevlast plemstva, pak svaki plemić bude ravan svomu posljednjemu kmetu? Ovakove ideje — ako je smjeti misli ove sirotinje i kukavštine ideama nazivati — vladale su u neobrazovanom jadnom tadanjem plemstvu hrvatskom. Tek najbolji između njih znali su braniti «osebujna prava» — jura municipalia — Hrvatske.

U ovakovu domovinu vraća se Janko Drašković, da ju oživi i podigne novim ideama. On, čovjek evropski, postavlja one svjetske ideje, koje su već prihvatili svi prosvijetljeni narodi Evrope. Spremao se g. 1832. veliki sabor ugarski, koji je imao Ugarsku urediti po načinu drugih evropskih država. U tom saboru imalo se dovršiti, što Magjari već četrdeset godina spremaju. U taj odlučni čas izadje Drašković pred svoj narod sa brošuram: «Disertatia iliti razgovor darovan poklisarom kraljevina naših za buduću dietu ugarsku odaslanem. U Karlovcu godine 1832.» Ovo je prva politička brošura u našem vijeku pisana jezikom hrvatskim. Grof Janko piše narodnim jezikom, da pokaže: «da mi narodnog jezika imademo, u kojem sve izreći moguće jest, što srce i pamet zahteva... Dužni smo dobar primjer Magjara nasljedovati, za oto kažmo, da i mi narodnog jezika imademo i primimo našega jezika u naših poslih i pritrudmo se njega prilagoditi svagdašnjim obštinskim i pismoznanskim potribam, kako Magjari tekar od skora čine. I s tim vjerujte najbolje odgovarali budemo prežestokomu onomu magjarskomu zahtivanju zaradi jezika svojega».

Ovo je prva točka njegovoga političkoga programa. Druga je ne manje znamenita o cjelokupnosti našega raskidanoga naroda i domovine: «Ufajte se — veli on — da Dalmacija jedanput, kako je prije bila, bude s nami sklopljena, i mi onda jedan dva miliona čineći jednorodni puk budemo. Moguće jest opet i još više, ako s vremenom Bosna, gdi tolike rozgve (obitelji) naše živiše, s pomoćjum našum u njedre naše se povrati; kakvo li to ufanje za naš narod! I baš kako svakomu srcu ufanje i svakomu jeziku molba dopuštena jest, još i to ufati se i od Boga moliti voljno bude, da nam se s milošćum višnjum i kraljev naših onaj kraj, koji se sada imenom Ilirije (Kranjska, Štajerska i Koruška) ozivlja i koji jezika našem spodobnoga govori, s nama združi. Nedvojno jest, da

onda takovo kraljevstvo Iliričko pol četiri milion duša brojeće imenu diku i sastojanju snagu, kruni pako korist vječnu sahraniti i mjerilu prignuti moglo bi». Ovo «mjerilo» Drašković upravo dalje tumači: da bi ovakovo kraljevstvo naše, koje imade i u svome srcu i Krajinu, «koja vaše ime nosi i uvijek vaša bude», sa 40.000 vojnika moglo biti uvijek premac Ugarskoj.

Ovo kraljevstvo mora imati svoju samostalnu samo od kralja ovisnu vladu. «Slidi iz rečenog zaglavak, da mi višešu našu savjetnu stolicu političku iliti savjetni dikasterium kraljevski, kako jest već bivao, od kralja našega drečno (energično) isprosimo i za njegovo utemeljenje skrbimo i da pod jedno zakonimo, da stolica ova kao i varmedje naše sve medju nas buduće obćenje po naški izpisuju. Ako li tuteka kakvi aldov (žrtva) potriban bude, on svakomu domorodcu, koji i glavu svoju za korist domovine dati dužan jest, radostan biti mora, kad pomisli, kakvu odotle korist djeci i mladjim posljednikom zahranimo.» Hrvati imali su svoju samostalnu vladu, posvem ravnopravnu vladi ugarskoj još u vrijeme djetinjstva našega plemenitoga Janka; jadno ju je plemstvo hrvatsko radi troškova samo rušilo. Zato on ovako vruće zaklinje, da se troškova ne plaše, gdje će biti tolika korist potomstvu.

Naravno iz ovoga slijedi četvrta točka njegova programa o banu. «Čast bana — veli on — Hervacke, Slavonske i Dalmatinske kraljevina od negda utemeljena treća čast ugarske krune i naš domaći rod bio (to jest: bio ban našega naroda), da ova čast u perveši vlasti držana bude, a počitanom ocu i kralju dokazujte očito, kakva jest danica čast ova i kako mi od njega i u toj vrsti pravicu za nas, a prudnju (korist) za njega prosimo, kad ga molimo, da ovoj časti stari običaj i sjanje starinsko pričuva».

A kako bi imala Hrvatska biti prema zajedničkom saboru? To bi bila peta točka njegova programa. Magjari ištu, da i Hrvati biraju u sabor zajednički po županijama, kako to biva u Ugarskoj. Do sada su slali Hrvati jednoga u gornju kuću, a dvojicu sa protonotarem u dolnju kuću, «koji ne prikažu niti broj puka, niti varmedja, nego čitave kraljevine naše, jer gledeć puk naš poldrugog miliona bar petu stranu sviuh poklisarov slati bi morali. Slidi indi, da naše bitje u diete jedito zarad obštinskih zakonov celu državu slišajućeh uredjeno jest i viećanja naša sada kao od dviju kraljevina dolazeća prijeti se imadu. Tim uzrokom dolazi, da poklisari naši u diete ne sjedu kao drugi ugarski varmedjski odaslanici, nego ozgor kod nastoj-

nika plemenitoga stola». Poznato je iz povijesti hrvatske, da su ovi nunciji hrvatski sjedeći do predsjednika na uzvišenom mjestu zastupali Hrvatsku kao posebna kurija, da su najprije magjarski protonotari čitali predloge ugarske, a zatim protonotar hrvatski predloge hrvatske, da ni sami kraljevski predlozi prihvaćeni po saboru ugarskom nisu imali valjanosti u Hrvatskoj, ako ih nije prihvatio sabor hrvatski.

Ovo bi morali braniti budući izabrani poklisari Hrvatske na zajedničkom saboru. Ali što će biti, ako ga ne poslušaju? «Ele onda za Boga veli on — bar plače ostavite i od tužba medju vas jenjajte, jer niš nevrednijega ne ima od plačućega naroda prije neg jesva potribna za obrambu svoju najvećim trudom i žrtvom pokušao. Plač jest oružje nekakoga ženskoga spola i pomoć robov i prosjakov, nit se nalazi sramotniji čin za junaka nad tužbom otajnom. Volte dakle svi jedan dan umreti, nego u glasu i onda, kada u raje drugoga vilaeta (svijeta) pred vaše vriedne predje dojdete, pogrdani i pohuljeni biti».

Kakovo je znamenovanje ovoj brošuri sam grof davao, vidi se po tom, što je pod njegovim nadzorom izašla i u njemačkom prevodu i štampana u Leipzigu g. 1834. pod naslovom: «Erinnerungen an die zum ungar. Reichstag bestimmten Deputirten der Königreiche Kroatien und Slavonien. Von einem Alt-Kroaten.» Vidi se, da je plemeniti grof opominjući Hrvate: «da naše kraljevine nisu osvojene i predobljene», već da mi «uvjetovane savezne kraljevine jesmo, koje zakon naš sobski (posebni) braniti moramo», — da je mislio svoj narod obraniti od poplave magjarizacije, koja se je u velike spremala na Hrvatsku.

S ovim programom izlazi grof Drašković pred svoj narod. Ovo je program naroda hrvatskoga do godine 1848. Ovaj program slijede jednodušno i za njega vojuju oni Hrvati, koji su u ime sloge i jedinstva naroda svoga sa Srbima i Slovencima prihvatili ime ilirsko, a njima bio je vodja naš stari grof Janko. S ovim programom ode on na sabor zajednički. Taj sabor traje skoro tri godine (g. 1833.—1836.), preživio je i kralja Franju I. i doživio novoga kralja Ferdinanda I. Hrvatski zastupnici imadoše odbijati najstrašnije navale Magjara, koji su sada više no ikada kušali, da otrgnu hrvatsko Primorje zajedno sa Rijekom, Slavoniju i Srijem, a da u Hrvatsku što više uvedu i magjarskoga jezika. Drašković sa drugovima branio je odvažno prava svoje domovine, kako im posvjedoči ban Franjo Vlašić u saboru hrvatskom g. 1836. Pohvali im neumorni njihov rad, da su branili narodna prava «ne gledeć na to, što su često bili izvrgnuti različitim narsrtajima i mnogim napadajima i na njihove osobe, nikada da nisu zabo-

ravili, da održe snažnu značajnost i umjereno vladanje, od svojih prava da ne popuštahu ni za vlas, da su punim pravom zaslužili vjekovitu hvalu domovine». I kralj odlikova Draškovića redom sv. Stjepana. Ovo kraljevsko odlikovanje pokazuje, da je dvor pristajao uz Hrvate, kad ih Magjari napadaju i hoće da im raskidaju domovinu. «Aula est pro nobis», time je mogao vođa politike hrvatske tješiti svoje mlade drugove, kad ovi skoro iznemažu od neprestanih navala magjarskih, kada se i s pomoću svojih slijepih prijatelja u Hrvatskoj trude, da sasvim saliju Hrvatsku s Ugarskom u jednu «domovinu Magjarsku».

Medjutim započeo je Ljudevit Gaj svoje slavno djelovanje g. 1835., koje ga je brzo uzneslo na visinu, da je bio smatran od prijatelja i neprijatelja vodjom hrvatskoga naroda. Politički vođa bio je svakako naš grof Janko. Lijepo to veli u svojim memoarima general Neustädter: «Le vieux Comte Janko Drašković fut toujours regardé comme le Chef du parti illyrien, ce qui lui donna un certain lustre — et Gaj le soutenait dans son rôle, puisque cela était dans son intérêt et dans celui de son parti». Škoda je samo bila, a stari grof sam je dosta puta oplakivao one dane svoga života, kad je onoliki imetak po svijetu prosuo. Koliko bi mu bilo to pomoglo, da radi u Hrvatskoj, što je u Ugarskoj činio Széchényi, komu je Janko po duševnim darovima bio dostojan premac! Koliko puta morao je slušati prigovore od svojih protivnika, da je svoj veliki imetak lakoumno protepao! Na ovakove uvrede smjera jamačno ono, što piše Metelu Ožegoviću (g. 1844.): «Godine 1832. ja s tvojim ocem i Kukuljevićem A. u dušmanstvu glavnom bio jesam, jere ta dva, osobito tvoj otac, onako glavno mene uvrediše, da bez krvi točenja prijateljstvo sačiniti nemožno se mi vidjaše. Ele udes jest htio, da se ja s ovemi muževi u dietu spraviti morao jesam, i eto ljubav domovine nadvladaše nad svom pizmom i nad svim strastima». Ovako svjetuje Metela, neka i on uradi. «Što se njegove čudi tiče — veli Babukić — ta bijaše veoma blaga i vesela». Kukuljević potvrđuje to samo sa drugim riječma, a i on je dobar bio sa starim. «Janko bijaše — veli on — veliki ljubitelj znanosti i umjetnosti. Veoma je rado čitao i sve do svoje smrti nije trebao pri čitanju naočala. Bijaše vazda krepka duha i pameti. Po naravi blage i tanke čudi rado se šalio, u veselih društvih boravio i dosjetke pripovijedao». U svemu ovome crtanju njegova temperamenta manjka nam jedno svojstvo, a to je energija. Imao je on i energije, kako ćemo vidjeti.

Drašković je pjevao hrvatske pjesme još prije godine 1835. Takova stara pjesma jest bez dvojbe njegova «Poskočnica» (u br. 27. «Danice»

god. 1835.). U «pjesmi domorodskoj» (br. 29.) kazuje nam svoj stari program, kada pjeva:

«Horvati, Slavonci bratja svi,
Matere ste jedne djetca vi!
Bosna i Dalmacija lèpi kraj
Sve to domorodcem krasan raj.

Serblji vi i Krajnci dragotni
Slavske kervi slavni rodovi,
Stari vaši braća bijaše
Jedan vam jezik dadoše.»

U broju 35. «Danice» od god. 1835. ima pjesma, koja se je puno pjevala, zato je vrijedno da spomenemo jednu kiticu, koja je mnoge hrabrila, a glasi:

«Svaki junak kad za pravo pade,
Kano sème ti je, koje sade.
Tako smert junačka svagdar plodi,
Ne otimlje, neg junake rodi.»

Osobito hvale njegovu veliku pjesmu: «Mladeži ilirskoj» (Danica g. 1836. br. 7.). Nije ni ovo pjesma velikoga pjesnika, već u stihovima daje mladeži krasne opomene starac i priznati narodni vođa. Ova pjesma morala je djelovati i radi momenta, u kojem je spjevana. Janko se upravo vratio sa sabora, gdje je odbio tolike navale Magjara. Pjesma je štampana napose s mottom: «Antiquam exquirite matrem.» Ta je majka domovina stara i slavna velika Ilirija od Crnoga do Jadranskoga mora. I hrvatski motto:

«Serdca nikad ne dajmo tudjini
Dužni smo sve davat domovini,
Ova mati nas je odgojila,
Njezin je naš život, braćo mila.»

kazuje nam ono, što veli svjedok Babukić, da je njome «silno poticao mladež na ljubav prema domovini».

Plemeniti je grof osokolio mladež zajedno sa svojim drugovima tako, da motrioci onih godina vele: «Prije ilirske dobe bila je mladež surova, bez misli, samo pohlepna zabave i užitaka, a sada je nastajalo natjecanje u obrazovanju duha i srca, sva je bila skladnija i bolja.» To je bila muška mladež. Ali žene su bile saspa ponijemčene, tako da su se mnogi muževi učeći sve na latinskom jeziku tekar od svojih žena učili njemački. Ne čudite se zato, da je plemeniti grof, da probudi žene, stao pisati i napisao njemačku knjigu: «Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter.

Agram 1838.» O njoj veli Neustädter: «Cet appel porta au comble le delir de l'entusiasme dans le beau sexe de la Croatie».

Uspalila je ova knjižica mnoge žene hrvatske. Sada pored narodne surke muškaraca i žene se počinju odijevati u narodno odijelo većinom bijelo, preko toga surku, a na glavu «poculicu». Između žena proslavila se poslije osobito grofica Sidonija gospojica Erdedi. Žene pokazaše svoju zahvalnost plemenitomu grofu time, što njegovu sliku dadoše naslikati. Original te slike resi danas dvoranu «Maticе Hrvatske», a evo je ovdje i pred ovim životopisom. «Iza one poslanice — svjedoči opet suvremenik Kukuljević — «na kćeri ilirske» pretvorila se čarobno sva ćud i narav naših svjestnih žena; one, koje bijahu već na pola ponijemčene, stadoše učiti i govoriti hrvatski, poprimiše narodnu nošnju, počеше čitati hrvatske časopise i knjige, pjevahu hrvatske pjesme javno i u kući, dopisivahu hrvatski, a njeke pokušaše dapače obogaćivati i knjigu hrvatsku».

Varao bi se ipak, tko bi mislio, da je plemeniti grof ovu njemačku knjižicu svoju namjenjivao samo hrvatskim ženama. Ova knjižica imala je i pred domaćim i stranim svijetom protumačiti ideu ilirsku, a i pisana je elegantnim njemačkim jezikom. Pogled u najstarije doba povijesti ilirske pisan je sa živim uvjerenjem, da su stari Iliri bili pravi praoci južnih Slavena. Što govori o najstarijoj povijesti hrvatskoj, vidi se, da je Šafařík godinu dana prije (g. 1837.) izdao svoje «Starožitnosti», koje se naročito spominju. Pod imenom ilirskoga naroda imadu se razumijevati: Hrvati, Srbi, Slovenci i Bugari. Što ima među njima narječja, ne ima ni iz daleka takovih razlika, kakove su među dijalektima talijanskim i njemačkim, pak opet imadu jedan književni jezik. Jezik slavni Dubrovčana, koji su pisali u narječju najljepšem, ima da bude književni svih Ilira. Slavi se u obće ljepota jezika hrvatskoga, a za ogled podaje nam krasnu Gjorgjićevu pjesmu «Kriesnica» na hrvatskom i njemačkom jeziku. Dolazi zatim ocjena dotadanje ilirske knjige od P. J. Šafaříka i napokon prikazuje nam se kao «posinjeni» Ilir dr. Demeter duhovitim zaglavkom. I nama, koji živjesmo i drugovasmo sa glavnim preporoditeljima naroda hrvatskoga, ova je knjiga zlatan ključ u srce ideе ilirske. Ona će uvijek ostati za literarnoga historika najglavnije i najbistrije vrelo za razumijevanje ideе ilirske, kakova je bila prije, nego što su Iliri prošli i kao stranka na političko polje.

Ove iste godine (g. 1838.) osnova plemeniti grof sa nekoliko drugova slavnu Čitaonicu ilirsku u Zagrebu. Tko se samo malo zamisli u tadanje prilike hrvatskoga društva, uvidjet će, kako je ruka božja hrvatskomu narodu dala i namjestila na ono ognjište u ovaj čas vrijednoga

starca. Ako se još u svojoj «disertaciji» smatra tek glasnikom novih idea, u pozivu na «kćeri Ilirije» odiše svaki redak, da se osjeća vodjom naroda. Već po broju svojih djedova i kao potomak slavni banova i biskupa bio je on ravan drug onim najvišim ljudma, kojih upliv seže do kraljevskoga prijestolja, a to je za ono doba, gdje je u državi bio plemić sve, a neplemić ništa — velika i neprocjenjiva dobit za mladu ilirsku stranku, za preporadjajuću se Hrvatsku. Po broju godina bio je kao mudri otac medju mladim Ilirima, i svi su sretni, što ih sa: «Ti, sinko moj», nazivlje. Svi su občarani njegovom dobrotom i vjeruju u njegovu mudrost i obzirnost.

Već prvi njegov govor u Čitaonici odaje nam mudra i oprezna vodju. «Ako bi i nadalje — veli on — skrb za našu narodnost zanemarili, tada bi okolo nas ustali drugi narodi, koji bi nas radi pomanjkanja narodne sloge, obrtnosti ili industrije i odhranjenja nadkrilili: tada bi se — što Bog predragi i naša ozbiljna volja sačuvaj — krv predji naših gorko prolijana i njihovi glasoviti čini zaboravili; jerbo bez narodnoga odhranjenja, bez sloge i blaga ne ima snage i jakosti u državi; a gdje toga u zao čas ne ima, tu ne ima u današnje doba nikakve važnosti niti kod dvora, niti kod susjeda, još manje u ostaloj Evropi. Probudimo se dakle i pridajmo prirodjenoj našoj vjernosti prama kralju i konstituciji skrbljivost za naše napredovanje i podbočimo našu mladež s hasnovitim nauci, pritegnimo bistrije glave u našu Čitaonicu i nadjimo način, da vrijedni domorodci svojih trudova primjernu zasluzbu dobiju. Budimo prijatelji, budimo braća bez razlike imena, jer svih nas otac jest kralj naš i mati konstitucija naša.»

Kako je dalje pod njegovim okriljem cvala Čitaonica a iz nje procvao teatar hrvatski, gospodarsko društvo, narodni muzej i narodna knjižnica, Matica i Narodni dom, to već pripovijedasmo. Koliko je plemeniti grof tomu dopriniosio? Svi suvremenici priznaju mu, da je upravo on osnovao Čitaonicu. Zapisnici Čitaonice kazuju nam, da je on znamenitim darom od jedne hiljade djela razne struke položio temelj narodnoj knjižnici. On prvi raspisuje nagrade do stotine dukata za koristne knjige, on se brine za kazalište; on izriče osnutak Matice, da se izdaju stari klasici toliko slavljani u njegovom djelu upravljenu na kćeri Ilirije. Njegov je sinovac Karlo — «koji mi je na svijetu najmiliji» kako reče Janko u svojoj oporuci — sagrađio kuću, koja je imala postati Narodni Dom, gdje bi se pod jednim krovom našla sva narodna društva u Zagrebu. Što je bio stari Janko, to nama mladjim kazuju jednodušno svi starci, da je bio prva glava u javnom životu tadanje Hrvatske.

Grof Janko bio je politički vođa, gdje se Hrvati moraju boriti, da im Magjari ne narinu magjarski jezik u škole i u urede. Godine 1839. 12. decembra progovori u skupštini županije zagrebačke, da se pozovu sve županije Hrvatske i Slavonije, da odbiju jezik magjarski, i da si Hrvati osnuju svoju samostalnu vladu. Ne ulazi on radi starosti više u zajednički sabor, da se bije s Magjarima, ali ne prestaje upućivati naše poslanike u najtežim časovima. Kada su g. 1843. Magjari bučili i ne dali govoriti hrvatskim poslanicima latinski, već da govore magjarski, inače da će ih potjerati iz sabora, sabere on odlične domorodce, da se svjetuju, kako se imadu vladati poslanici hrvatski. Onda pisa (27. jula) tadanjemu poslaniku Metelu Ožegoviću: «Obćenito mnijenje jest, da Vi junački vašu dužnost Vama opredijeljenu ovršite i u obćenite sjednice idete i u njih, ako bude nekonačna potreba djački (latinski) govorite i od ničesa se prestrašiti ne date. Ako bi Vas iztjerati htjeli, ne dajte se, dok conclusum toga personal (predsjednik sabora) ne izreče. Onda pako slobodno izajti za uvijek mirnom dušom možete, jer cijela domorodna domovina to želi. Ele žali Bože toga ne bude, jere makar kako razjareni bili Magjari, ele opet tako glupi ne budu niti stališi niti personal, da bi se Vas zazbilja lišiti hotjeli. Nemojte osobito u sadašnjih okolnostih zaboraviti, da ste Vi kraljevina naših, gdje i Krajina leži, zakonski poklisari i za narod važniji nego li ban i svi velikaši». Opet drugi put sokoli ih (6. septembra): «Ja Vas, moji dragi poklisari, dan i noć u umu imam. Ja bi Vam pomogao vojevati — ele kad ne mogu, — tak Vam ovu temeljitu istinu na primjer savjeta preporučam. Kada silna bura čovjeka pograbi, ona gleda, kako bi ga nadvladala. Ako se namjeri na slabića, koji gleda da se kloni, njega ona podigne i odnese u valove morske, gdi iz jednog u drugi padne i na svršetku utone bez koristi i bez dike. Ako li se pako na junaka namjeri, koji svoja jaka prsa i odsudu nekretnjivu naproti stavi, s njime se bori i bori — i skoro svigdar ona krene. Ja Vas do duše vrlo žalujem i vidim, da niste došli zlatne jabuke pobirati, ele ništa ne manje nemojte se plašiti. Naši lovori ako i sada ne, ele svakako dojtj moradu. Mladež se umnožava».

Kada je ove godine (g. 1843.) ime «ilirsko» zabranjeno, povede grof Janko deputaciju pred kralja, te je mogao na povratku svome utješiti svoje sunarodnike: «da je kralj svim svojim narodom pravedan otac i da ne da jednoga po drugom potlačiti». On je dakako sudjelovao kod svih burnih restauracija g. 1843—4. i nastojao, da se po pravdi i zakonu radi. Kakov je težak njegov položaj i njegovih jednomišljenika, vidi se po gorkim riječima, koje napisu Metelu Ožegoviću 11. aprila g. 1844., da je to

«čudnovit stan, da kralj drugo, ministri drugo, dužda (palatin) drugo, a kancelarija drugo kažu». U ovakovim smetenim položajima vijaju se hrvatske stvari do god. 1848. «Ova godina — veli Kukuljević — zateče Draškovića već u 78. godini. Okretnost tijela bijaše mu se iznevjerila i on morade upravljanje pokreta narodnoga ostaviti mladjim silam, ali pismom i govorom nije prestajao podjeljivati svoje savjete, koje rado slušaše i ban Jelačić i ministar Franjo barun Kulmer, njegov rođak, i poslanici saborski.»

I narodna nesreća i njegova vlastita ogorčiše posljednje godine njegova vrijednoga života. Koncem godine 1849. (11. novembra) piše opet Ožegoviću: «Goropadne promine razdružiše najbolje, više nego li poplave ili brda, a mene najviše nevaljanost mladjega pokoljenja. Meni su izkušanja moja od dviju ljeta više dosadila, nego li starost moja. Cijelo ovo prošašće bilo je proti mojega plana, i ako se spominjaš: u početku bijaše inače postupati i sad bi bili u položaju udes naš diktirati». Starac je želio doživjeti, da se sve primiri. Ali je imao i što vidjeti. Nije ga primirilo, što je godine 1853. postao i tajnim savjetnikom. Njegova gorka imovinska nesreća ogorčala mu ne manje posljednje dane. Radi starosti predao imanje svoje Rečicu nekome Herzbergu uz godišnju rentu. Taj se proglasi bankrotiranim. Nastojale duge rasprave, koje su sprečavale izplatu grofove rente. Ovako u imovinskim smutnjama i neprilikama dovrši svoj dugi i zaslužni život 14. januara g. 1856. u isti dan i uru, kada i njegov sinovac grof Ivan Nepomuk.

Umro je Janko Drašković u Radgoni u Štajerskoj, gdje je živio kroz četiri posljednje godine života u kući imućne i vrijedne obitelji Schrafl, od koje je bila i njegova višegodišnja gazdarica. Dostojno ga sahraniše u svoju obiteljsku grobnicu, koja je tek bila uzidana. Tako je on prvi dospio u nju. Misleći vrijedni Schraflovi, da će grofa njegovi rođaci i zemljaci skoro u domovinu prenesti, zakopaše ga u hrastovu lijesu. Pisali su prvih godina obitelji radi prenosa, ali nitko im se nije oglašivao. Sada evo tek iza trideset i šest godina prihvati tu častnu dužnost naša Matica. Kako li nam se osvećuje naša grozna nemarnost, neka svjedoči i ovo: Grof Janko Drašković pisao je za svega svoga života «dnevnik» i to ćirilicom. Prvi nam dade o tom glas iz Radgone, veleštovani slovenski otačbenik Oto Ploj. Sam prodjoh u Radgonu, da potražim to za nas dragocijeno blago. Prije mene bio je već i varaždinski kanonik Josip Lehpamer. Vlastnik «dnevnika» g. Schrafl uvjeravao me je, da je «dnevnik» doista imao, ali tečajem seobe svoje i popravaka kuće nekud mu izginuo. Prije više godina bio je u Radgoni jedan umirovljeni častnik Hrvat, koji je znao čitati ćirilicom. On

mu je pročitao njeka mjesta. G. Schrafl se izmed drugih sjeća, kako mu je čitao i onda njemački tumačio grofove razgovore o političkoj situaciji sa najodličnijim osobama prigodom jednoga sabora u Požunu. Bio je taj «dnevnik» sav u jednom svežnju u četvrtini. Sada ga nema. Badava sam sa dobrim gosp. Schraflom prekopao sve papire u kući i ispod krova njegove kuće. Ovako nam se sudbina osvećuje za našu narodnu nemarnost. Barbari slabo poštuju svoje djedove, jer ne imaju njihovih djela dostojnih za uspomenu. Mi smo od Janka Draškovića imali djela, koja su nam novi život dala. A kako smo se mi vladali prema njegovoj uspomeni? Matica Hrvatska to ponješto popravlja, što je odlučila prenesti njegove ostanke u arkadu medju preporoditelje u Zagreb. Ova gorka istina neka bude narodu hrvatskomu žarka opomena, da traži i poštuje uspomene svojih djedova. U potraživanju slavnih uspomena obnavljat ćemo si narodni život, a slaveći djedove činit ćemo prve korake boljoj budućnosti.

